

Кашуба Ольга

СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ ГОЛОВЛІТУ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР у 50-90-х рр. XX ст.

У статті висвітлено питання функціонування головної цензурної установи УРСР у другій половині XX ст. Досліджено структурні та організаційні зміни її у цей час.

Ключові слова: цензура, Головліт, облліт, ідеологічний контроль, державна таємниця.

В статье освещен вопрос функционирования главного цензурного учреждения УССР во второй половине XX в. Исследованы структурные и организационные изменения его в это время.

Ключевые слова: цензура, Главлит, обллит, идеологический контроль, государственная тайна.

The question of the functioning main institutions of censorship USSR in the II part of the XX century was taken up in the article. It was investigated structural and organizational changes during the indicated period of activity.

Key words: Censorship, Golovlit, Obllit, ideological Control, state Secret.

Діяльність Головного управління у справах друку (Головліт, пізніше ГУОТ) в Україні тривалий час залишилася однією із закритих тем для дослідників. В історичній науці окремі її аспекти (здебільшого 20–30-ті роки) розглядалися в публікаціях С. Білоконя, В. Погрібняка, Ю. Шаповала, В. Очеретянка, О. Федотової, С. Костилюєвої та ін.¹

Джерельну базу нашої розвідки склали законодавчі й нормативні документи органів цензури, зокрема, Головного управління у справах друку при НКО УСРР, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, а також опубліковані джерела.

Головне управління у справах друку при НКО створено згідно з постановою Ради Народних комісарів УСРР від 11 серпня 1922 р. У Положенні про Головліт чітко окреслювалися обов'язки і функції, які поклалися на нього, й зазначалася мета його створення – об'єднання всіх видів цензури друкованих видань. В його обов'язки входило:

1) попередній перегляд усіх призначених до друку творів (як рукописів, так і друкованих), періодичних і неперіодичних видань, знімків, малюнків, карт;

2) надання дозволів на право видання окремих творів;

3) складання списків літературних видань, захищених до продажу і поширення;

4) видання правил, розпоряджень та інструкцій у справах друку, обов'язкових для виконання органами друку, видавництвами, друкарнями, бібліотеками і книжковими магазинами².

Із утвердженням радянської влади органи цензури теж зміцнювали свої позиції. Ця закономірність прослідковувалася особливо чітко

в період правління Й. Сталіна. Після його смерті та зміни деяких методів правління в Радянському Союзі відбулося певне послаблення у системі органів політико-ідеологічного контролю.

Головне управління у справах друку УРСР складалося з центрального апарату, який знаходився у м. Києві, та обласних управлінь (обллітів). В обов'язки центрального апарату входило: напрацювання нормативної бази документів, контроль зароботою обласних управлінь, методична та практична допомога останнім. Облліти були контролюючими органами на місцях і діяли у кожній області. На початку 50-х років їх налічувалося 25: Вінницький, Ворошиловградський, Волинський, Дніпропетровський, Дрогобицький, Житомирський, Закарпатський, Запорізький, Кіровоградський, Київський, Кримський, Львівський, Миколаївський, Одеський, Полтавський, Рівненський, Сталінський, Станіславський, Сумський, Тернопільський, Харківський, Херсонський, Хмельницький, Чернівецький, Чернігівський³. 1 вересня 1954 р. Київський облліт ліквідовано і замість нього створено Київський пункт при Головліті УРСР⁴. У 1961 р. Сталінський облліт перейменовано на Донецький (згідно з рішенням XXII з'їзду КПРС про перейменування більшості об'єктів, які носили ім'я Сталіна). 1962 р. Станіславський облліт змінив назву на Івано-Франківський.

Кожний облліт у штатному розкладі мав від 5 до 20 штатних і близько 50 позаштатних працівників, залежно від кількості населення області. Проте починаючи з 1953 р. загальна кількість штатних працівників обллітів зменшувалася.

Наприклад, станом на 1 січня 1953 р. вона становила 392 чол.⁵, на 1 січня 1958 р. –

279 чол., а на 1 січня 1972 – 253 чол.⁶ Тобто, спостерігалось скорочення апарату політико-ідеологічного контролю, але разом з цим відбувалося збільшення навантаження на працівників органів цензури.

В обов'язки керівника обліту входило здійснення контролю за обласними газетами та радіомовленням, ведення обліку в порядку наступного контролю всієї друкованої продукції, що видавалася в області, перевірка виконання поліграфічними підприємствами наказу про надсилання обов'язкових примірників, укомплектування районів цензорами. Він звітувався про свою роботу перед Головлітом УРСР та обкомом КПУ.

Обліт мав спеціальну форму обліку роботи з рецензування преси: паспорт газети, щоденне зведене донесення відділу попереднього контролю, щоденне зведене донесення відділу наступного контролю, зведене донесення цензора попереднього контролю, зведене донесення цензора наступного контролю⁷. На кожне порушення у друці складалася картка наступного контролю в 3-х примірниках (один із них залишався в справі обліту, два надсилали в Головліт УРСР).

У центральному ж апараті Головліту УРСР щорічно збільшувалася кількість працівників. У 1950 р. його штат налічував 41 чол. з місячним фондом заробітної плати 37886 крб. Адміністрація: керівник (К. Ф. Полоннік) та 2 заступники (Є. Г. Барланицький, З. Ф. Бердичевський), керівники чотирьох відділів – попереднього контролю, наступного контролю, контролю іноземної літератури та планово-фінансовий, керівник спеціальної частини; 22 цензори та технічний персонал⁸.

Наказом № 944 уповноваженого РНК СРСР по охороні військових таємниць у друці і начальника Головліту СРСР М. Садчикова керівником Головліту Української РСР призначено К. Ф. Полонніка з 15 жовтня 1945 р.⁹ З 24 вересня 1959 р. його начальником став М. Поздняков, який виконував свої обов'язки з невеликими перервами аж до 1978 р. 20 листопада 1978 р. начальником Головного управління з охорони державних таємниць у друці УРСР став Л. Д. Солодовнік. У грудні 1991 р. на цю посаду призначено М. Я. Онуфрійчука, який був останнім керівником цього органу політико-ідеологічного контролю в УРСР.

Посада цензора в Радянському Союзі була досить прибуткова та престижна. Заробітна плата у цензора на початку 1950-х років сягала в середньому 800 крб. Керівник обліту отримував

1250 крб. (плюс 500 крб. надбавка за добросовісне виконання роботи), тож у цілому – близько 1800 крб. Для порівняння: середня заробітна плата в цей час становила 500–600 крб. Шкільні вчителі отримували 400 крб., інженери – від 900 до 1200 крб. Цензори, які використовували у своїй роботі іноземні мови отримували надбавку до заробітної плати: за середнє знання однієї мови +5%; за добре знання однієї мови +10%; за знання декількох мов – до 20%. Ці відсоткові надбавки запроваджено ще 1 січня 1940 р. для Головліту СРСР та для республіканських Головлітів¹⁰. Цензорів із відділу іноземної літератури направляли на курси вивчення іноземних мов, зокрема з англійської і німецької. Ці курси були строком на 1 рік по 16 академічних годин у місяць і оплачувались Головлітом УРСР¹¹. Мовна проблема тоді серед цензорів стояла досить гостро. Особливо не вистачало цензорів зі знанням іноземних мов у західних областях, оскільки тоді там переважала література чеською, угорською, німецькою і польською мовами.

Проте окрім високої заробітної плати цензори не мали ніяких соціальних пільг. На нараді працівників цензури, яка проходила 4–6 березня 1969 р. порушувалось питання про те, що не виділяються бюджетні кошти на премії працівникам системи політико-ідеологічного контролю та не виплачують надбавку за вислугу років, навіть не нагороджують почесними грамотами за сумлінну працю. Після цієї наради почали з'являтися накази про преміювання (в середньому один раз у квартал) та про нагородження грамотами. Указами Президії Верховної Ради СРСР почали нагороджувати працівників цензури орденом Трудового Червоного прапора¹², орденом «Знак Пошани», медалями «За трудову доблесть» та «За трудову відзнаку». До 50-ти річчя створення Головного управління 1972 р. було присвоєно керівникам та співробітникам органів цензури почесні звання Заслуженого діяча культури союзної республіки та Заслуженого працівника культури союзної республіки.

Проте офіційний установчий документ про преміювання та нагородження прийнято на Колегії Головліту УРСР 14 травня 1987 р. Він мав назву «Система морального і матеріального стимулювання ефективної праці і заходів, спрямованих на підвищення відповідальності працівників органів Головліту УРСР за виконання ними своїх службових обов'язків». Положення про преміювання співробітників центрального апарату Головліту УРСР затверджено в 1989 р., де обумовлювалися основні умови надання премії

та її розміри, причини позбавлення та зниження премії. Постановою Ради Міністрів УРСР від 11 листопада 1953 р. № 2374 «Про виділення з системи Міністерства внутрішніх справ УРСР органів по охороні військових і державних таємниць у пресі» Головне управління у справах літератури і видавництва при Раді Міністрів УРСР було перейменовано на Головне Управління по охороні військових і державних таємниць у пресі при Раді Міністрів УРСР¹³. Форма роботи, права і обов'язки працівників цензури залишалися аналогічними. Проте, для нової назви необхідно було підвести і новий зміст, який розробила Рада Міністрів СРСР.

Про нову структуру і штатні посади йшлося у постанові Ради Міністрів СРСР № 387 від 8 березня 1954 р. за підписом Г. Маленкова, згідно якої керівники Головних управлінь і Управлінь по охороні військових і державних таємниць у пресі при Радах Міністрів союзних і автономних республік та виконкомах крайових і обласних Рад депутатів трудящих за посадовими окладами прирівнювалися відповідно до міністрів непромислових міністерств союзних і автономних республік та до керівників непромислових відділів виконкомів крайових і обласних Рад депутатів трудящих. Проте заробітна плата встановлювалася на 15% нижчою, ніж у міністерствах. Обумовлювалось індивідуальне становище співробітників управлінь, які перейшли із системи Міністерства внутрішніх справ СРСР (за ними залишалась надбавка за вислугу років додатково до посадового окладу). За керівником Головліту СРСР залишалося право встановлювати працівникам органів цензури персональні оклади розміром до 3000 крб. в місяць незалежно від посадового окладу, для цього йому щомісячно виділялося 85000 крб. Все фінансування Головліту СРСР і його місцевих органів відбувалося за рахунок союзного бюджету.

Станом на 1 січня 1960 р. структура Головного управління була такою: начальник, заступник, 3 відділи (попередньої, наступної та іноземної цензури), спецчастина, бухгалтерія і господарська частина¹⁴.

На початку 1960-х рр. у Головліті та обллітах існували довідкові служби для консультативної допомоги цензорам. У 1963 р. надіслано лист Головліту СРСР «Про подальше вдосконалення довідкових служб головокрайобллітів», в якому йшлося: про обов'язкове анування статей, дозволених міністерствами і відомствами, для внесення їх до картотек довідкової служби; про необхідність заведення описів у тематичних пап-

ках вирізок із газет і журналів; про внесення до картотеки зауважень Головліту СРСР за зведеннями цензорських втручань за період з 1 жовтня 1960 р.; про обов'язкове заведення бланків карток пояснень Головліту СРСР¹⁵. Отже, довідкова служба тільки починала розвиватися, однак за досить короткий термін вона стала невід'ємною частиною апарату і помічником цензора в його роботі. У 1963 р. розроблено спеціальну Інструкцію про порядок упорядкування, поповнення і користування картотеками довідкової служби і покажчика картотек довідкової служби Головліту УРСР для надання допомоги цензорам в їхній практичній роботі. Згідно з нею у довідковій службі велися такі картотеки:

1) картотека пояснень до «Перечня сведений не подлежащих распространению» та інших нормативних документів;

2) картотека відкритих діючих та тих, що будуються, підприємств (підприємства УРСР та інших союзних республік). Картки були розставлені за профілем, за територією та назвою і номером підприємства;

3) картотека відкритих науково-дослідних закладів і конструкторських бюро (науково-дослідні інститути, конструкторські бюро, науково-дослідні станції та лабораторії). Картки були розміщені за назвою населених пунктів, де вони розташовані та за шефською назвою;

4) картотека відкритих родовищ корисних копалин, поділена на розділи за назвами корисних копалин в алфавітному порядку і також за умовним місцезнаходженням родовища;

5) картотека дозволених до публікацій відомостей;

6) картотека з міжнародних питань (держави світу, міжнародні організації, питання науково-технічної, економічної і культурної співпраці). На картці кожної держави зазначено характер державної влади;

7) картотека лауреатів Державної та Ленінської премій (прізвища лауреатів і теми робіт, за які отримали премію);

8) картотека порушень цензорських обмежень (назва видання, в якому допущено порушення, його номер і дата, зміст порушення, прізвища цензора і редактора);

9) картотека постанов директивних органів (закони СРСР та укази Президій Верховних Рад СРСР та УРСР, постанови і розпорядження Ради Міністрів СРСР та УРСР, постанови ЦК КПРС та ЦК КПУ);

10) картотека видавництва і періодичних видань (видавництва, журнали, бюлетені, науково-

технічні збірники і альманахи, республіканські, обласні, міські, зональні молодіжні, багатотиражні газети та газети виробничих колгоспно-радгоспних управлінь).

Підставою для включення відповідних даних до картотеки були такі документи і матеріали: опубліковані у відкритому друці офіційні матеріали; документи Головліту СРСР (циркуляри, накази, листи, матеріали інформаційного характеру, надруковані в «Бюлетені Головліту СРСР»); документи обллітів; накази в періодичних виданнях; дозволи міністерств і відомств за умовними розділами «Перечня»; повідомлення статистичних управлінь про підсумки виконання планів розвитку народного господарства.

Джерелами поповнення картотек довідкової служби були такі офіційні видання: газети «Правда» та «Известия», стенографічні звіти з'їздів та пленумів КПРС і КПУ, сесій Верховної Ради СРСР та Верховної Ради УРСР, збірники постанов Ради Міністрів СРСР та УРСР, офіційні повідомлення статистичних управлінь, відомості з газет «Красная звезда», «Экономическая газета», журналів «Наука и жизнь», «Знание – сила» і «Огонек». Довідкова служба поповнювалася також за рахунок матеріалів, які надавалися цензорами Головліту УРСР.

Довідки, які видавала довідкова служба Головліту УРСР, були виписані лише на основі матеріалів карток і офіційних довідкових видань, не могли виходити за межі тих даних, які були зафіксовані в картотеках. Кожна видана довідка фіксувалася у відповідному журналі¹⁶.

З 1967 р. довідкова служба почала функціонувати як самостійний відділ та інтенсивно нарощувати інформаційний потенціал. На кінець 1970 р. картотеки довідкових служб обллітів збільшилися на 42242 нові картки і склали сумарно картотеку із 237276 карток. Разом з поповненням картотек відбувалось і вилучення застарілих відомостей. Було вилучено 27 785 карток із застарілою інформацією. У 1970 р. довідкова служба Головного управління видала близько 18 000 фіксованих довідок, а служби обллітів – 7 370¹⁷.

Для поліпшення роботи органів політико-ідеологічного контролю відбувалось постійне вдосконалення системи цензури, збільшувалась кількість працівників, змінювались обов'язки та правила роботи. У 1967 р. структура Головліту і обсяг роботи відділів були на значно вищому рівні, порівняно з попередніми роками. Налічувалося 4 відділи, довідкова служба, спецчастина, бухгалтерія та адміністративно-господарська частина

(колишній відділ по господарському та канцелярському обслуговуванню)¹⁸.

У 1966 р., щоб остаточно вилучити слово «цензор» із обігу, всі посади цензорів було перейменовано на редактор. При цьому збільшилось навантаження на кожний відділ. Якщо раніше певний відділ займався лише визначеним видом цензурування: попереднім чи наступним, то тепер поділ відбувався всередині самого відділу. За кожним відділом закріплювалися засоби масової інформації, які піддавали і попередньому, і наступному контролю.

За першим відділом було закріплено 13 республіканських газет, філії союзного видавництва «Статистика», 2 видавничих і 7 редакційних відділів, а також головна редакція «Української радянської енциклопедії», 48 журналів, 16 науково-технічних збірників, 3 республіканські кіностудії, матеріали естради, цирку і театрів, уся поліграфічна продукція, що виготовлялася в Києві, а також експозиції Виставки передового досвіду в народному господарстві УРСР. Контроль сконцентровувався у 5 редакторських групах, на які було поділено відділ. За кожною групою, а всередині групи за кожним редактором, закріплювалися певні об'єкти контролю з урахуванням досвіду та індивідуальної підготовки кожного спеціаліста.

Основною ділянкою наглядової роботи другого відділу були 14 республіканських газет, дві обласні, одна міська, 13 багатотиражних, 10 журналів, матеріали РАТАУ, республіканського радіо і телебачення, видавництво «Урожай», дрібнодрукована продукція і календарі видавництва «Радянська Україна».

Четвертий відділ контролював 13 газет, матеріали видавництва «Реклама» і «Внешнеторгиздат», матеріали технічної інформації міністерств і відомств, тексти доповідей, авторефератів, службових матеріалів, дрібнодрукованої продукції та матеріалів, призначених для вивезення за кордон. Окрім цього, 57 багатотиражних і 24 районних газет, вся дрібнодрукована продукція і службові матеріали, які видавалися в Києві й області, проходили у відділі наступний контроль¹⁹.

Матеріали закріплювалися за відділом на один рік, щороку кожен відділ отримував різні видання. Це зобов'язувало цензора мати високу відповідальність та глибокі знання всіх списків заборонених відомостей та наказів Головліту СРСР.

Оскільки навантаження на цензорів з кожним роком ставали більшими, через заснування нових газет та журналів, у 1969 р. в Головліті УРСР

створено додатковий відділ (5-й) в кількості 5 чол.²⁰ У листопаді 1977 р. із штатного розкладу виключено спецчастину (секретну частину). У 1978 р. у штатному розкладі з'явився 6 відділ²¹. Секретну частину реорганізовано в перший відділ. Документи останнього поділялися на дві категорії: цілком таємні й таємні, доступ до них мали лише певні працівники відділу. На початку 1980-х рр. з'явилася нові посади – інспектор з основній діяльності та старший інспектор з основній діяльності, які входили до розряду керівників.

Діяльність Головліту 1970–1980 рр. можна розглядати як один із елементів механізму гальмування, який намагався зберегти свій стиль офіційної культури та інформаційного середовища. Уточнення функцій і завдань органів цензури, відображених у положенні Ради Міністрів СРСР про Головліт від 19 листопада 1974 р. мало явно демонстраційний характер і не вносило нічого принципово нового. Функції були такими самими як і раніше, Головліт залишався союзно-республіканським органом, який користувався правами державного комітету²².

Знадобилося понад 50 років для налагодження чіткого функціонування механізму цензури: якраз у 1980-х роках було остаточно сформовано систему роботи Головліту УРСР:

- перший відділ – здійснення секретного діловодства;
- другий відділ – наступний контроль науково-технічних видань;
- третій відділ – контроль засобів масової інформації;
- четвертий відділ – контроль матеріалів, що вивозять за кордон та контроль за дотриманням порядку зберігання і використання іноземної літератури;
- п'ятий відділ – контроль суспільно-політичної і художньої літератури та кінопродукції;
- шостий відділ – контроль діяльності обласних управлінь.

Проте вже через сім років робота органів цензури Радянського Союзу почала повністю змінюватися: було знято ряд обмежень на друк, багато видань звільнялись від попереднього контролю, починалась доба «гласності».

26 травня 1988 р. Колегія Головліту СРСР прийняла постанову «Про роботу Головного управління України в умовах перебудови». Це і був початок кінця діяльності одного з наймогутніших наглядових органів влади в Радянському Союзі та в Україні. Почався процес розширення демократизації і утвердження гласності.

Всі питання виносилися на загальні обговорення, постійно працівники інформувалися про політичні події в країні. З прийняттям «Закону СРСР про друк та інші засоби масової інформації» суттєво змінювалися функції і завдання органів Головного управління (на той час мав назву ГУОТ – Головне управління по охороні таємниць). Згідно з новим законом основним завданням став не контроль, а консультацій послуги поліграфічним підприємствам, видавництвам та засобам масової інформації. Попередній контроль було фактично скасовано і залишився лише у випадках підписання договорів про надання послуг спецредагування різних матеріалів, запроваджувався так званий госпрозрахунок. Відтепер органи цензури самі повинні були собі шукати поле діяльності, оскільки більшість газет, журналів та видавництв не заключали з ними договори з редагування – не хотіли платити кошти за заборону друку власних матеріалів. Це значно ускладнило роботу органам політико-ідеологічного контролю. Чисельність колективу Головного управління у 1990 р. скоротилася на 10 чоловік із ліквідацією одного відділу (обласні управління зменшилися на 33 працівники), згідно з штатним розкладом 1990 р. ГУОТ налічував 68 працівників (5 відділів: перший – секретний, другий та третій – самостійні відділи, четвертий – загальний відділ, п'ятий – відділ місцевих органів)²³. 1988–1991 рр. відзначилися різким зниженням кількості працівників центральних органів цензури (38 одиниць, 49%). Проте обсяг роботи, виконуваної ГУОТ за ці роки зріс у зв'язку із заснуванням великої кількості нових газет і журналів. Тільки в Києві у 1991 р. було зареєстровано понад 200 газет і журналів. Окрім цього збільшився потік бандеролей і посилок через міжнародний поштамт майже у 3 рази, що вимагало консолідації діяльності всіх працівників, які залишилися охороняти державні таємниці.

У грудні 1991 р. Рада Міністрів УРСР затвердила Тимчасове положення про Головне управління по охороні державних таємниць у пресі та інших засобах масової інформації при Раді Міністрів УРСР (ГУОТ)²⁴. Попереднє положення, прийняте у лютому 1975 р., втратило свою чинність. Згідно з новим тимчасовим положенням основними функціями ГУОТу були: організація і вдосконалення єдиної системи охорони державних таємниць; координація діяльності міністерств, відомств та організацій з питань охорони державних таємниць; розгляд, з дотриманням конституційних норм і міжнародних зобов'язань СРСР, матеріалів, які вивозилися за кордон з ме-

тою виявлення в них свідчень, заборонених до опублікування; вибіркова перевірка матеріалів друкованих та інших засобів масової інформації після виходу їх у світ та повідомлення керівників відповідних міністерств, відомств, організацій про встановлені факти порушення; контроль іноземних видань, які надходили по відкритих поштових каналах, аудіо та аудіовізуальних матеріалів. Тобто, його функції та обов'язки були докорінно змінені, контроль майже повністю зникав і поширювався лише на відносини з іноземними країнами. Проте перехід від контролюючого до консультуючого органу, відкритість рішень і постанов ГУОТУ, відхід від політичної цензури не змогли зберегти його існування. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 10 листопада 1992 р. № 616 «Про зміну в системі органів державної виконавчої влади підвідомчих Кабінету Міністрів України» ГУОТ було реорганізовано в Державний комітет України по охороні державних таємниць та інших засобів масової інформації²⁵. Та й з такою назвою він проіснував недовго. 18 листопада 1994 р. указом Президента України № 689/94 його було ліквідовано і створено Міністерство України у справах преси та інформації.

Таким чином, у 1940–1950-ті роки в Україні та Радянському Союзі було остаточно сформовано та врегульовано систему органів цензури, яка фактично повністю охопила діяльність засобів масової інформації, видавництв, установ та організацій, активно боролася з інакомисленням та проникненням відомостей з іноземних країн, не вигідних для керівної верхівки Радянського Союзу. Було штучно створено герметичний кордон від більшої частини світової культури, що не могло не відобразитись на науковому та культурному житті України.

¹ Білокін С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): Джерелознавче дослідження / НАН України; Інститут історії України. – К., 1999. – 447 с.; Білокін С. На полицях спецфондів у різні

роки // Слово і час. – 1990. – № 1. – с. 69–76; Костилова С. Документи Головліту УРСР як джерело вивчення системи політико-ідеологічного контролю над друкованими ЗМІ // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – К.: Інститут історії України НАН України, 2005. – № 13. – С. 110–117; Очеретянюк В. Політична цензура в системі контролю за особистістю та суспільством: до 80-річчя створення радянської цензури // 3 архівів ВУЧК, ГПУ, НКВД, КГБ. – 1998. – № 1, 2. – С. 70–79; Очеретянюк Віктор Загратована думка / Інститут історії України НАН України; Головна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». – К.: Рідний край, 2000. – 150 с. Погрібняк В. Репресовані книги // Маршрутами історії: збірник / упоряд. Ю. Шаповал; редкол.: Ф. Рудич [та ін.]. – К., 1990. – С. 329–341; Федотова О. О. Політична цензура друкованих видань в УСРР–УРСР (1917–1990 рр.) / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 350 с.

² История советской политической цензуры: Документы и материалы / Архив Президента Российской Федерации; Государственный архив Российской Федерации / сост. Т. М. Горяева. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 1997. – С. 35–36.

³ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4605, оп. 1, спр. 55.

⁴ Там само, ф. 4605, оп. 1, спр. 53, арк. 5.

⁵ Там само, спр. 46, арк. 19.

⁶ Там само, спр. 139, арк. 24.

⁷ Там само, спр. 16, арк. 7.

⁸ Там само, спр. 34, арк. 21.

⁹ Там само, спр. 37, арк. 20.

¹⁰ Там само, спр. 31, арк. 34.

¹¹ Там само, спр. 15, арк. 8.

¹² Там само, спр. 142, арк. 1.

¹³ Там само, спр. 49, арк. 6.

¹⁴ Там само, спр. 82, арк. 16.

¹⁵ Там само, спр. 93, арк. 17.

¹⁶ Там само, спр. 96, арк. 28–38.

¹⁷ Там само, спр. 138, арк. 61.

¹⁸ Там само, спр. 118, арк. 1–3.

¹⁹ Там само, спр. 93, арк. 64–90.

²⁰ Там само, спр. 130, арк. 2.

²¹ Там само, спр. 179, арк. 8–11.

²² Горяева Т. М. Политическая цензура в СССР. 1917–1991. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2002. – С. 351.

²³ ЦДАВО України, ф. 4605, оп. 1, спр. 233, арк. 21–22.

²⁴ Там само, спр. 228, арк. 3–6.

²⁵ Там само, спр. 246, арк. 4.

УДК 930.253(477.7) «17/18»

Коник Юлія

ПЛАНОВО-ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ГУБЕРНСЬКОЇ МЕЖОВОЇ СЛУЖБИ ПІВДНЯ УКРАЇНИ в останній третині XVIII – першій третині XIX ст.

У статті на основі збережених документів реконструйовано види планів і звітів губернської межової служби Півдня України та розкрито їх характер, зміст і еволюцію (кінець XVIII – початок XIX ст.).

Ключові слова: Південь України, межева служба, планово-звітні документи, кінець XVIII – початок XIX ст.

© Коник Юлія, 2010